

هنر سفالگری و قابلیت‌های نهفته در آن در گفت‌وگو با استاد توکل سرخوش با خرید خود، گردو خاک را از روی سفالگرها بزداییم

سفالگری را نخستین ساخته دست بشر می‌دانند. در این بین، هیچ صنعت دست‌ساخته‌ای توسط بشر نمی‌توان یافت که همچون سفال محصول اندیشه انسان بوده و ضمناً ماده اولیه آن نیز در طبیعت به فراوانی موجود باشد. با توجه به اشیاء و همچنین آثار کشف شده، این حقیقت را باستان‌شناسان از روی یافته‌ها و کاوش‌های خود در بین‌النهرین که خاستگاه تمدن بشر بوده است، ثابت کرده‌اند. طبق یافته‌های آنان، نخستین شی‌ای که دل خاک به دست می‌آید، ظروف سفالی است که تاریخ تمدن مردم آن زمان و همچنین نحوه زندگی کردن و هنر آن دوره از روی این اشیاء به دست می‌آید. در این شماره از آتیه‌نو در زمینه هنر سفالگری و قابلیت‌های فراوان و نهفته در آن، پای صحبت‌های استاد توکل سرخوش، هنرمند سفالگر و همچنین چهره ماندگار در هنر سفالگری در کشورمان نشستیم؛ هنرمند بنامی که آثار نفیس و فراوانی در زمینه هنر سفالگری از خود به یادگار گذاشته و آثار این هنرمند کشورمان از شهرتی جهانی برخوردار است و در بسیاری از نمایشگاه‌های داخلی و بین‌المللی به نمایش گذاشته شده است. ساخته‌های دست استاد سرخوش طرفداران و خواهان بسیاری در سراسر دنیا دارد. گفت‌وگوی ما را ادامه بخوانید.

گفت‌وگو

و تنوع در آن تغییر یابد. در خاطر دارم چند سال قبل در کشور فرانسه، نمایشگاهی از آثارم داشتم و نمونه کاری از من که گلدانی سفالی و منقش به طرح‌های مختلف بود را به نمایش گذاشته بودم و یک شهروند پاریس خواهان خرید آن شده بود و می‌گفت نمونه این سفال در منزل او موجود است اما همانند این کار دارای زیبایی رنگ‌آمیزی نیست و او از این همه رنگ و ترکیب آن در یک سفال کوچک متعجب شده بود. پس کار تغییر رنگ نکرده اما شما را در اصطلاح «رخ» کار عوض شده، اما جنس و متریک آن همان خاک رس پخته شده است اما در اصطلاح «دیزاین» و بیرون ظاهری زیباتری به خود گرفته است.

کشورهای دیگر چطور... آیا از این هنر استفاده می‌کنند؟

اگر منظور شما هنر سفالگری است که کشور ما قبیله در این هنر در دنیا ندارد که با هنر سفالگری ما مقابله کند، اما در مورد سایر محصولات مانند چینی جات؛ بله کشور ژاپن و چین در این زمینه در دنیا پیشگام بوده و هستند و از روز اول حرف اول را در دنیا زده و کماکان نیز می‌زنند و رقابتی نیز در دنیا برای خود و بازارشان نمی‌بینند.

موضوع اصلی نیز همین است. به نظر شما، چرا کشورهایی مانند ژاپن یا چین در این زمینه نسبت به ما موفق‌تر عمل کرده و محصولاتشان، بازار جهان را در اختیار خود دارند؟ ما چگونه می‌توانیم هنر و صنعت خود را به بازارهای جهانی روانه کنیم تا از این طریق هم تولید داخلی خود را افزایش دهیم و هم اشتغالزایی ایجاد کنیم؟

به موضوع خوبی اشاره کردید. به خاطر دارم در دهه ۶۰ نمایشگاهی در شهر توکیو برگزار کردم و در آن نمایشگاه چند کار جهت نمایش عرضه کرده بودم. جالب است بدانید که کشوری که مهد چینی جات و محصولات ظرفی در دست در جهان است، هنرمندان آن کشور می‌آمدند و نمونه کارهای ما را مشاهده می‌کردند؛ از رنگ‌آمیزی گرفته تا نوع جنس و متریک به کار رفته در آن را با دقت فراوانی و در مورد آن باهم گفت‌وگو می‌کردند. من به دلیل نوع کار و سابقه‌ای که در این هنر دارم، یک خریدار را از یک هنرمند که خود سازنده آثار هنری است، نسبت به شخصی که فقط خریدار آثار هنری است و فقط خواهان این موضوع است که شیء مورد نظرش را خریداری کرده و در بوفه و یا کلسیون شخصی‌اش نگهداری کند به خوبی تشخیص می‌دهم. در آن نمایشگاه، هنرمندان و صنعتگران ژاپنی را می‌دیدم که به نوع کار ما با دقت فراوانی خیره شده بودند و با هم در مورد آن صحبت می‌کردند، اما اینکه دلیل موفقیت آنان و در اختیار گرفتن بازارهای جهانی نسبت به ما چیست به این موضوع برمی‌گردد که آنها از کوچکترین جزئیات هم غافل نمی‌شوند و همه جوانب را با دقت فراوان، بارها مورد ارزیابی قرار می‌دهند تا به نتیجه دلخواه خود دست یابند و این موضوعی است که ما نسبت به آن غفلت ورزیده‌ایم.

به عنوان سوال آخر، شما چه پیشنهادی در زمینه رونق تولید به‌ویژه در محصولات سفالی و چینی و سرامیک دارید؟

ببینید برای رشد و شکوفایی هنر و محصولات هنری و در آخر، صنعت، همه باید دست در دست هم دهیم؛ از من هنرمند گرفته تا فرشته‌ساز و در آخر، خریدار و مصرف‌کننده محصولات. همان‌طور که صنعتگران و هنرمندان دیگر کشورها در آثار ما با دقت فراوان خیره می‌شوند تا به رموز هنر و صنعت و تولید ما بی‌برند، ما نیز باید به محصولات آنان همان دید را داشته باشیم و با دقت بنگریم. وقتی که ما تولید بهتر و باکیفیت‌تری نسبت به محصولات دیگر کشورها داریم، چرا باید با خرید اشتباه خود از هنر و صنعت ضعیف دیگر کشورها حمایت کنیم و با خرید محصولات این کشورها از پشت بر هنر و صنعت و دستان توانای هنرمندان و صنعتگران این مرزوبوم خنجر وارد کنیم. این موضوعی است که نیاز به تبلیغات و اطلاع‌رسانی فراوان دارد و همه ما به سهم خود در مقابل آن مسئولیم.

است. دلیل آن نیز به نظر من، تغییر ذائقه هنری مردم و شکل و اشیاء تزئینی داخل منازل است. هر چند امروزه سفال‌هایی زیبا و چشم‌نواز تولید می‌شوند، اما این سفال‌ها برای مصرف روزمره نیست و مصرف کاربردی چندانی ندارند بلکه کارایی آنها از نظر مصرفی تغییر یافته و به شکل تزئینی در دکورهای منازل چشم‌ها را می‌نواز د و مورد استفاده قرار می‌گیرد. شما می‌گویید از شکستن قلک لذت می‌برید و این موضوع خاطرات گذشته را در ذهن شما زنده و تداعی می‌کند و یا سایر ظروف لعابی مانند کاسه‌های لاجوردی که زینت‌بخش سفره‌های منازل بود و یا کوزه سفالی که نوشیدن آب داخل آن در چله تابستان بسیار لذت‌بخش است و طعم دیگری به آب می‌دهد و یا سایر ظروف سفالی؛ اما ببینید امروزه شکل و فرم اشیاء سفالی نسبت به گذشته تغییر بسیاری یافته است؛ حتی رنگ‌آمیزی و سایر جلوه‌های بصری آن تغییرات بسیار زیادی نسبت به آثار قبل به خود دیده است. همان‌طور که اشاره کردم دلیل آن نیز تغییر ذائقه هنری مردم و روی آوری به سمت زیبایی بصری است. امروزه دیگر شما گلدان‌های سفالی با آن حجم بسالا و با آن رنگ سنتی را داخل حیاط منازل مشاهده نمی‌کنید و جای آن را گلدان‌های پلاستیکی و یا مواد فشرده مانند رزین و پلی اتیلن مقاوم و نشکن گرفته است؛ هر چند هنوز خیلی‌ها گلدان‌های سفالی و لعابی را به دلیل زیبایی و کار دست بودن و از همه مهمتر به دلیل ساختار سنتی و مواد طبیعی به کار رفته در ساخت آن، بهترین گلدان برای پرورش گل و گیاه می‌دانند و از آن استفاده می‌کنند، اما به هر حال، امروزه ذائقه مردم تغییر یافته که دلیل آن، تغییر شکل و فرم زندگی سنتی به ماشینی و آپارتمان‌نشینی است که روزبه‌روز نیز بیشتر می‌شود. سفال‌های امروز مانند گذشته مصرف کاربردی خود را از دست داده و به عنوان زینت‌بخش منازل از آنها استفاده می‌شود.

در مورد نقوش و رنگ‌های روی سفال برای مان بگوئید.

سفال‌های اولیه ساخته شده توسط بشر، سفال‌هایی بی‌نقش و نسگار بود اما در ادامه روند تکامل این هنر و برای زیبایی بیشتر و جلب توجه به این سفال‌ها، طرح‌ها، نقوش و رنگ‌هایی به آن افزوده شد. همچنین فرم و حالت و اشکال سفال‌ها نیز در دوره‌های مختلف تغییراتی را به خود دیده است.

امروز در کدام شهرهای ما، کارگاه‌های تولید سفال به صورت سنتی مشغول به کار است؟
در شهرهای قم، کاشان، اصفهان، همدان، ری و جنوب تهران کارگاه‌های سفالگری به همان شکل سنتی مشغول به کار هستند. در این بین فقط چرخ سفالگری است که از شکل سنتی خود خارج شده و مکانیکی شده است. بقیه روند کار همانند گذشته صورت می‌گیرد.

تا همین چند سال قبل اشیاء مختلف سفالی مانند قلک سفالی وجود داشت که داشتن و از همه مهمتر، شکستن آن تداعی‌کننده خاطرات فراوانی در اذهان است. به نظر شما چرا ما این روزها ظروف سفالی را کمتر می‌بینیم؟

به نکته جالبی اشاره کردید. ببینید صنعت و هنر سفالگری امروزه کاربرد مصرفی خود را از دست داده

بدانید نخستین سفالینه‌ها توسط نور مستقیم آفتاب خشک بود و هیچ نقش و نگاری نداشت. اما بعدها، آنها را در اجاق‌های خانه‌ها می‌پختند. همان‌طور که اشاره کردم این سرآغاز هنر سفالگری در تمدن بشری است و بعد از ترک غارها و آغاز زندگی به صورت شهرنشینی این هنر نیز شکل تازه‌ای به خود گرفت. توجه داشته باشید هنر سفالگری دارای ابتدایی‌ترین وسایل است و مهم‌ترین وسیله در این هنر همان دست است که به گل شکل می‌بخشد. سفالگر همزمان با چرخاندن چرخ سفالگری که در زیر پای او قرار دارد با هنر دستان خود به گل رس شکل می‌بخشد و شیء مورد نظر خود را با توجه به تجربه‌ای که در این زمینه کسب کرده و معیار و پارامترها و اشکال هندسی آن در ذهن خود ساخته و توسط دستان و با چرخش گل خاک رس، شکل و فرم می‌بخشد و برای پختن آن را درون کوره قرار می‌دهد.

به عنوان نخستین سؤال، به نظر شما به عنوان یک هنرمند و چهره ماندگار در زمینه هنر سفالگری، تاریخ این هنر به چه زمانی بازمی‌گردد؟

ببینید هنگامی که بشر اولیه در برخی فصول سال نیاز به ذخیره‌سازی مواد غذایی داشت، این ذخیره‌سازی وی را بر آن داشت تا ظروفی مانند کوزه یا ظروفی قابلیت ذخیره‌سازی مواد را در خود داشته باشد، در اشکال مختلف بسازد تا برای وی کاربردی به صورت انبار کردن مواد داشته باشد؛ مانند کوزه جهت نگهداری آب؛ پس تاریخ سفالگری از اینجا آغاز شد. یعنی آغاز دوره شهرنشینی و ترک غارها توسط انسان کهن. در غارهایی که انسان کهن در آنجا سکونت داشته، تاکنون هیچگونه ظروف سفالی در درون این غارها کشف نشده؛ به این دلیل که ساخت ظروف سفالی نیاز به ابداع وسایلی داشت مانند چرخ سفالگری، الک، خاک رس الک شده و از همه مهمتر، کوره‌ای که سفال باید در آن به اصطلاح «پیزد» که انسان غارنشین هیچک از این وسایل را در اختیار نداشت. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که آغاز دوره شهرنشینی، نخستین تاریخ پیدایش ظروف سفالی در تمدن بشری است. این موضوع را باستان‌شناسان و دیرینه‌شناسان از روی آثار به دست آمده از دل خاک کشف کرده‌اند. هر چند در این موضوع که تاریخ پیدایش نخستین سفال ساخت دست انسان به چه دوره‌ای بازمی‌گردد، هنوز تردید وجود دارد و اجماعی بین کارشناسان و نظریه‌پردازان دیرینه‌شناس در این زمینه وجود ندارد. تا قبل از کشف آثار و اشیاء به دست آمده از شهر سوخته، هنر دست بشر در زمینه سفالگری را مربوط به تمدن کهن بین‌النهرین می‌دانستند؛ یعنی حدود شش هزار سال قبل از میلاد، اما بعد از کشف آثاری در شهر سوخته، این نظریه تغییر یافت و کهن‌ترین آثار را در این شهر با قدمتی حدود هشت هزار سال قبل از میلاد یافته‌اند.

در ایران چطور؟ نخستین کاوش‌های باستان‌شناسی در زمینه سفالگری به چه دوره و زمانی بازمی‌گردد؟

باستانی‌ترین تکه‌های سفال یافت شده در ایران متعلق به زمانی حدود هفت تا هشت هزار سال قبل از میلاد مسیح است که در لایه‌های نوسنگی غارهای بیستون، هوتو و کمربند کشف شده‌اند. جالب است

به عنوان نخستین سؤال، به نظر شما به عنوان یک هنرمند و چهره ماندگار در زمینه هنر سفالگری، تاریخ این هنر به چه زمانی بازمی‌گردد؟

ببینید هنگامی که بشر اولیه در برخی فصول سال نیاز به ذخیره‌سازی مواد غذایی داشت، این ذخیره‌سازی وی را بر آن داشت تا ظروفی مانند کوزه یا ظروفی قابلیت ذخیره‌سازی مواد را در خود داشته باشد، در اشکال مختلف بسازد تا برای وی کاربردی به صورت انبار کردن مواد داشته باشد؛ مانند کوزه جهت نگهداری آب؛ پس تاریخ سفالگری از اینجا آغاز شد. یعنی آغاز دوره شهرنشینی و ترک غارها توسط انسان کهن. در غارهایی که انسان کهن در آنجا سکونت داشته، تاکنون هیچگونه ظروف سفالی در درون این غارها کشف نشده؛ به این دلیل که ساخت ظروف سفالی نیاز به ابداع وسایلی داشت مانند چرخ سفالگری، الک، خاک رس الک شده و از همه مهمتر، کوره‌ای که سفال باید در آن به اصطلاح «پیزد» که انسان غارنشین هیچک از این وسایل را در اختیار نداشت. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که آغاز دوره شهرنشینی، نخستین تاریخ پیدایش ظروف سفالی در تمدن بشری است. این موضوع را باستان‌شناسان و دیرینه‌شناسان از روی آثار به دست آمده از دل خاک کشف کرده‌اند. هر چند در این موضوع که تاریخ پیدایش نخستین سفال ساخت دست انسان به چه دوره‌ای بازمی‌گردد، هنوز تردید وجود دارد و اجماعی بین کارشناسان و نظریه‌پردازان دیرینه‌شناس در این زمینه وجود ندارد. تا قبل از کشف آثار و اشیاء به دست آمده از شهر سوخته، هنر دست بشر در زمینه سفالگری را مربوط به تمدن کهن بین‌النهرین می‌دانستند؛ یعنی حدود شش هزار سال قبل از میلاد، اما بعد از کشف آثاری در شهر سوخته، این نظریه تغییر یافت و کهن‌ترین آثار را در این شهر با قدمتی حدود هشت هزار سال قبل از میلاد یافته‌اند.

صنعت و هنر سفالگری امروزه کاربرد مصرفی خود را از دست داده است. دلیل آن نیز به نظر من، تغییر ذائقه هنری مردم و شکل و اشیاء تزئینی داخل منازل است

اعظم زنگی

روزنامه‌نگار

صنعت و هنر سفالگری امروزه کاربرد مصرفی خود را از دست داده است. دلیل آن نیز به نظر من، تغییر ذائقه هنری مردم و شکل و اشیاء تزئینی داخل منازل است

صنعت و هنر سفالگری امروزه کاربرد مصرفی خود را از دست داده است. دلیل آن نیز به نظر من، تغییر ذائقه هنری مردم و شکل و اشیاء تزئینی داخل منازل است

صنعت و هنر سفالگری امروزه کاربرد مصرفی خود را از دست داده است. دلیل آن نیز به نظر من، تغییر ذائقه هنری مردم و شکل و اشیاء تزئینی داخل منازل است

صنعت و هنر سفالگری امروزه کاربرد مصرفی خود را از دست داده است. دلیل آن نیز به نظر من، تغییر ذائقه هنری مردم و شکل و اشیاء تزئینی داخل منازل است

معرفی کتاب

۲۱ درس برای قرن ۲۱

• نویسنده: یووال نوح هراری
• ترجمه: سودابه قمصری
• انتشارات: مانوش

دنیا هیچگاه اینقدر کوچک به نظر نمی‌رسید. قرن ۲۱ تغییراتی به راه انداخته که توسط پیشینیان ما غیر قابل پیش‌بینی بود. برای مثال، جهانی شدن این امکان را به ما می‌دهد تا افرادی از سراسر جهان را ملاقات کنیم اما متأسفانه فرصت‌هایی را برای ایجاد تضاد را هم ایجاد کرده است. مردم قرن ۲۱ نادان‌تر از چیزی هستند که ما فکر می‌کنیم. قرن‌ها جوامع لیبرال اعتماد زیادی به توانایی فکر کردن و عملکرد منطقی افراد داشتند. در واقع جوامع مدرن ما به این باور رسیده‌اند که هر انسان بالغ، یک فرد منطقی و مستقل است. در واقع دموکراسی بر این پایه است که رأی‌دهندگان می‌دانند چه چیزی بهتر است. سیستم سرمایه‌داری ما بر پایه این ایده است که خریداران هیچگاه اشتباه نمی‌کنند و سیستم لیبرال آموزشی ما شاگردان را طوری تربیت می‌کند تا تفکر مستقلانه داشته باشند. اما در قرن ۲۱ ایمان زیاد به توانایی‌مان در عملکرد منطقی اشتباه بزرگی است. چرا؟ چون انسان‌های مدرن به طرز دلپره‌آوری دانش کمی دارند که دنیا در واقع چگونه می‌گذرد. مردم در عصر حجر می‌دانستند که چگونه شکار کنند، پوست حیوانات را به چرم تبدیل کنند و آتش روشن کنند. انسان مدرن به دیگران وابسته‌تر است. مشکل این است که ما نیاز به دانشمندانی داریم که تقریباً همه نیازهای ما را برطرف کنند. اما ما اشتباهاً فکر می‌کنیم که بیش از پیشینیان خود در عصر حجر اطلاعات فردی داریم. برای مثال در یک آزمایش از شرکت‌کنندگان پرسیده شد که آیا می‌دانند زیپ چگونه کار می‌کند و بیشتر شرکت‌کنندگان با اعتمادبه‌نفس جواب مثبت دادند. وقتی از آنها خواسته شد تا آن را با جزئیات شرح دهند هیچ ایده‌ای نداشتند که این مکانیزم روزمره چگونه کار می‌کند. کتاب ۲۱ درس برای قرن ۲۱ ما می‌آموزد که انسان‌های مدرن معمولاً در دام چیزی به نام «توهم دانش» می‌افتند که در آن، تنها به دلیل آن که از دانش افراد دیگر استفاده می‌کنند، اعتقاد دارند که چیزهای زیادی را می‌دانند، مانند چگونگی عملکرد زیپ!

کتابخانه مرکزی سازمان تأمین اجتماعی به منظور کاربردی کردن و توسعه دانش تخصصی در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی، معرفی منابع جدید اعم از کتب، طرح‌های پژوهشی، معرفی پایان‌نامه و رساله‌های جدید و مرتب‌رابط در دستور کار خود دارد. علاقمندان بجه تهیه این کتاب می‌توانند جهت مطالعه و امانت گرفتن این کتاب با تلفن ۰۱۳۷۶۶۵۷۰۱ داخلی ۲۰۱ کتابخانه مرکزی سازمان تأمین اجتماعی تماس بگیرند.

مهناز علی جانی
کارشناس ارشد و مسئول کتابخانه مرکزی سازمان